

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.4(1).2023.15
UDC 378.091.3:373.3.011.3-051]:613"364"

HEALTH-SAVING TECHNOLOGIES DURING MARTIAL LAW IN THE PRACTICAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Liudmyla Sebalo

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Primary Education
and Innovative Pedagogy,
Dragomanov Ukrainian State University,
9 Pyrohova str., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-6088-8652>
e-mail: ludok_08@ukr.net

Ilona Rashkovska

Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor,
Deputy Director for Research at the Oleksandr
Yaremenko Institute of Family and Youth Policy,
Institute of Law and Political Science
Drahomanov Ukrainian State University,
9 Pyrohova str., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-2910-1716>
e-mail: psihologilona@gmail.com

Abstract. Based on the results of a study conducted among higher education students majoring in 013 «Primary Education», the article analyses the state of use of health-saving technologies in the practical training of future primary school teachers during martial law. An attempt has been made to combine theoretical concepts of health-saving orientation in order to mutually reinforce them in the practical activities of a future primary school teacher. It has been established that the vast majority of respondents (77 %) are interested in their own health and in preserving the health of their pupils.

The study found out which of the health-saving technologies are the most relevant and used in the student's practical activities and substantiated their use, namely, types of art therapy: quilling, mandalorian therapy, fairy tale therapy; sand therapy and participation in the Toy Therapy Room project.

It has been confirmed that the greatest potential for the successful implementation of health-saving technologies in the educational process of the NUS is the activity of the primary school teacher on health protection, based on a high level of responsibility and the formation of the teacher's own health-saving competence, which provides a well-founded positive assessment of the realities of today, conscious fulfilment of the teacher's civic duties and an active position of the administration of the educational institution to create a health-saving environment in the educational institution; cooperation of the teacher with a practical psychologist who will be actively involved in the work with children and teachers. During the educational process, the students were offered exercises that are used in a state of constant stress and can give a positive result in normalising the psychological state of the individual. The study identified factors (external and internal) that cause a number of difficulties in the work of a primary school teacher during the war, and in our study – of a student. Attention is focused on traditional health technologies, which are the most commonly used and avoid the issue of applying proprietary health technologies.

Key words: health-saving technologies, future primary school teacher, primary school students, difficulties: external and internal factors.

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.4(1).2023.15
УДК 378.091.3:373.3.011.3-051]:613"364"

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕ- ЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В ПРАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Себало Л. І.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-6088-8652>
e-mail: ludok_08@ukr.net

Рашковська І. В.

кандидат психологічних наук, доцент,
заступник директора з наукової роботи НДЦ
«Інститут сімейної та молодіжної політики
імені Олександра Яременка» ННІ права
та політології,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-2910-1716>
e-mail: psychologilona@gmail.com

Анотація. На основі результатів дослідження, проведеного серед здобувачів вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта», у статті аналізується стан використання здоров'язбережувальних технологій в практичній підготовці майбутнього вчителя початкової школи під час воєнного стану. Здійснено спробу поєднання теоретичних понять здоров'язбережувальної спрямованості з метою їх взаємного підкріплення в практичній діяльності майбутнього вчителя початкової школи. Встановлено, що переважна більшість опитуваних (77%) є зацікавленими у власному здоров'язбереженні та у збереженні здоров'я своїх учнів.

З'ясовано у дослідженні, які із здоров'язбережувальних технологій є найбільш актуальні та вживані у практичній діяльності студента та обґрунтовано їх використання, а саме різновиди арт-терапії: квілінг, мандалотерапія, казкотерапія; піскова терапія та участь у проєкті «Кімната терапії іграшкою».

Підтверджено, що найбільшим потенціалом для успішного впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес НУШ є діяльність вчителя початкової школи зі здоров'язбереження, заснована на високому рівні відповідальності та сформованості власної здоров'язбережувальної компетентності особистості вчителя, що передбачає обґрунтовану позитивну оцінку реалій сьогодення, свідомого виконання громадянських обов'язків педагога та активної позиції адміністрації закладу освіти щодо створення здоров'язбережувального середовища в закладі освіти; співпраця вчителя з практичним психологом, який активно буде включений в роботу з дітьми та вчителями. Студентами під час освітнього процесу учням були запропоновані вправи, які використовують у стані постійного стресу та можуть давати позитивний результат при нормалізації психологічного стану особистості. В дослідженні виявлені фактори (зовнішні і внутрішні), що спричиняють ряд труднощів в роботі вчителя початкової школи під час війни, а в нашому дослідженні – студента. Сконцентрована увага на

традиційних технологіях здоров'язбереження, що є найбільш вживаними та уникають питань застосування авторських здоров'язбережувальних технологій.

Ключові слова: здоров'язбережувальні технології, майбутній вчитель початкової школи, учні початкової школи, труднощі: зовнішні і внутрішні фактори.

Вступ та сучасний стан проблеми дослідження. Здоров'я добре підтримувати в «мирних» умовах, коли людина дотримується правильного способу життя, займається спортом, не відчуває нервових перевантажень, стресів. А останнім часом мало кому вдається так жити навіть у селі, де велика кількість свіжого повітря, постійна фізична активність і їжа зі свого обійстя. Що ж говорити про жителів мегаполісів, які постійно зазнають хронічного стресу, ведуть малорухливий спосіб життя і дихають загазованим повітрям? А ще сюди ж додається воєнний стан, в якому знаходиться країна. Їхній симпатичний відділ завжди перебуває в постійній бойовій готовності, не даючи можливості парасимпатичному приборати негаразди і відновити здоров'я. І навіть більше того, організм так звикає до переважання симпатичної реакції, що не може заспокоїтись навіть у стані відпочинку, коли, здавалося б, нічого не загрожує.

Ситуація, що склалася в суспільстві під час воєнного стану, коли, з одного боку, всі розуміють, що треба підтримувати себе та кожного, а з іншого, – більшість людей з тих чи інших причин просто не готова самостійно справлятися із станом, в якому перебуває сама людина та суспільство, актуалізує потребу перегляду використання здоров'язбережувальних технологій майбутніми вчителями початкової школи в освітньому процесі під час практичної підготовки в контексті залучення дітей до використання цих технологій в повсякденному житті. Нині в умовах воєнного стану в освіті виникає нагальна потреба у пошуку нових шляхів використання вчителями у освітньому процесі здоров'язбережувальних технологій.

Освітня та науковці бачать сучасного учня, як особистість, що володіє знаннями про здоров'язбережувальні технології, здатну до оздоровчої діяльності. Досвід показує, що мотивація до застосування здоров'язбережувальних технологій дітьми більш стійко формується, коли сам вчитель використовує ці ж технології в освітньому процесі, мотивує до цього батьків, коли сама діяльність буде дієвою в процесі «учитель-учень-батьки». В закладах загальної середньої освіти робляться певні кроки в напрямі вирішення цієї проблеми, проте їх недостатньо для конструктивного вирішення даної проблеми. Так, при використанні здоров'язбережувальних технологій можуть обиратися методики, які спрямовані на формування ціннісного ставлення до здоров'я, особистісні якості, що сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, відбуватися процес мотивації до здорового способу життя.

Нами було проведено дослідження щодо використання студентами-майбутніми вчителями початкової школи здоров'язбережувальних технологій. У дослідженні брали участь студенти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова та Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Мета і завдання дослідження. Метою цієї статті є розгляд та аналіз результатів дослідження щодо практичного застосування здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі початкової школи студентами під час практичної підготовки. Задля реалізації мети були поставлені такі **завдання**:

– дослідити стан психологічної підтримки в закладах освіти: консультування, психологічні тренінги;

– проаналізувати, чи включені теми на здоров'язбережувальну тематику в календарне планування вчителів та чи пропонує заклад освіти додаткові ресурси для учнів та вчителів щодо збереження здоров'я під час дії воєнного стану;

– виявити, з якими труднощами стикаються студенти при впровадженні здоров'язбережувальних технологій (не достатньо знань, нерозуміння, коли можна і на якому етапі впроваджувати здоров'язбережувальні технології тощо).

Методи дослідження. В своєму дослідженні ми використовували метод опитування, що складав 12 питань та дозволив нам зафіксувати рівень запровадження здоров'язбережувальних технологій майбутніми фахівцями в початковій школі під час практичної підготовки, а також виявити проблеми при застосуванні цих технологій в освітньому процесі. Здійснено аналіз результатів опитування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Феномен «здоров'я» та його похідних був і залишається предметом вивчення багатьох учених, оскільки змінюється час, релігії. Незважаючи на актуалізацію питань проблемного стану здоров'я молодого покоління під час війни, та виявлення причин такого становища, на що спрямована праця певних сфер в освіті, існує низка факторів, які унеможливають ефективність оздоровлення молодого покоління. Це недостатнє використання здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі початкової школи та закладу освіти в цілому.

Питаннями впровадження здоров'язбережувальних технологій займалися багато вчених. Зокрема, український педагог В. Сухомлинський зазначав «Учитель повинен знати і відчувати, що на його совісті – доля кожної дитини, що від його духовної культури та ідейного багатства залежить розум, здоров'я, щастя людини, яку виховує школа» [5, с. 209-396].

М. Гончаренко розробила базову класифікацію здоров'язбережувальних технологій, яка охоплює: медико-гігієнічні технології; фізкультурно-оздоровчі технології; екологічні здоров'язбережувальні технології; технології забезпечення безпеки життєдіяльності; лікарсько-оздоровчі технології; соціально-адаптивні й особистісно розвивальні технології; здоров'язбережувальні освітні технології [1, с. 33]. Наше дослідження стосується впровадження зазначених технологій студентами в процесі їх практичної підготовки.

Слід відмітити вклад О. Дубогай у впровадженні власної авторської технології здоров'язбереження «Навчання в русі» в освітній процес початкової школи й закладів освіти України, де сконцентрована увага на «удосконаленні та зміцненні здоров'я дітей шляхом комплексного розв'язання педагогічних, медичних та соціальних завдань з урахуванням індивідуальних особливостей дитини в різні вікові періоди» [2, с. 5].

При теоретичному аналізі здоров'язбережувальних технологій задля збереження та оздоровлення дітей молодшого шкільного віку під час воєнного стану нами виявлено, що наступні технології – ізотерапія, казкотерапія, квілінг, піскова терапія, фототерапія, імаготерапія (арт-терапія засобами театральної дії) тощо можуть використовуватися студентами спеціальності «Початкова освіта». Шляхи їх реалізації – окремо або комбіновано, при інтеграції предметів, залежно від ситуації, потреб та можливостей закладу освіти, а також застосування практичними психологами. Це передбачає процес формування інтегральної, одинадцяти загальних компетентностей та шістнадцяти фахових компетентностей при фаховій підготовці вчителя [3; 6].

Під час вивчення питання впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес початкової школи нами в процесі опитування було виявлено, що всі респонденти-студенти (100%) вважають актуальним питання запровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес початкової школи. На питан-

ня «Чи погоджуєтесь з тим, що застосування здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі для молодших школярів є обов'язковим?» позитивні відповіді були теж 100%. Разом з тим, 85% респондентів вважають що здоров'язбережувальні технології сприяють покращенню якості навчання, відповідно 15% – ні. Серед обґрунтувань опитувані надали такі відповіді: здоров'язбережувальні технології підвищують пізнавальний інтерес, розвивають мислення, покращують якість навчання через підтримку фізичного та ментального здоров'я учнів. Діти розуміють від чого залежить здоров'я. Разом з тим, деякі опитувані з власного досвіду зазначали тільки певні технології, що приносять користь дітям, а саме – художня, дихальна, звукова, імунна гімнастики, масаж. Серед відповідей було твердження, що ці технології виховують у дітей спрямованість на здоровий спосіб життя, учні мають основні поняття і уявлення як оперувати своїм організмом так, аби це призводило до покращення їх стану; під час війни – знижує рівень тривожності, зменшує психічну напругу; в результаті дитина, яка здорова, немає перешкод для вивчення програми 1-4 класу.

Цікавим серед відповідей є тлумачення «Якщо дитина буде здоровою, то вона буде активною, швидко думати та добре засвоювати матеріал». «Дітям прививається розуміння про своє здоров'я та як піклуватися про нього аби покращувати як фізичне, так і психічне під час воєнного стану», що наголошує на тому, що вчитель, запроваджуючи технології здоров'язбереження, буде мотивувати дітей до свідомого використання цих технологій протягом усього життя. Діти будуть розуміти, коли і в яких ситуаціях можна використовувати ті чи інші техніки здоров'язбереження.

Наступним постало питання «Застосування здоров'язбережувальних технологій обов'язково повинно супроводжувати вашу професійну педагогічну діяльність?», де відповіді розділились наступним чином: 89,5% опитуваних вважають, що «так», а 10,5% відповіли «ні». Серед ефективних здоров'язбережувальних технологій майбутні вчителі початкових класів озвучили наступні: арт-, казко-, музико-, лялько-, кольоротерапії, ігрова та танцювальна терапія, інтерактивні навчальні матеріали, групові активності, регулярні перерви, фізкультхвилинки, підтримка психічного здоров'я у співпраці з практичним психологом: додаткові заняття для дітей та консультування, проведення тренінгів – для вчителів.

В попередніх публікаціях щодо теоретичного обґрунтування ми зазначали, «завдяки різним здоров'язбережувальним технологіям, зокрема терапії казкою, можна допомогти формуванню особистості дитини, бо кожна людина по життю має вміти висловити власну думку, навчається з дитинства слухати співрозмовника та ставитись до нього з повагою, підтримувати діалог не соромлячись» [4].

Ефективним, на думку студентів, є співпраця практичного психолога закладу загальної середньої освіти із вчителем, коли вчитель має навчати життєвим навичкам (управління емоціями, вирішення конфліктів тощо) за допомогою ігрових квестів та казкотерапії, мандалотерапії, іграшкотерапії тощо. Досить великою популярністю серед студентів останнім часом користується казкотерапія. Студенти зазначали, що казкотерапія – одна з найдавніших та найпотужніших арт-терапевтичних технологій, сутність якої полягає у створенні особливої казкової атмосфери, яка робить мрії дітей дійсністю, дає змогу розвинути самосвідомість, стати самими собою та побудувати близькі стосунки з навколишнім світом, а також реалізувати свій творчий потенціал. Мандалотерапія, за словами студентів, теж дуже дієвий напрям, який дає можливість усвідомити власне «Я» своє оточення, свою роль в реальному житті. Останнім часом бурхливо розвивається ще один напрям арт-терапії – казкотерапія. Ця технологія дає можливість як дітям, так й дорослим поринути у чудовий світ ди-

тинства, заспокоїтись під час тривоги та різних психологічних негараздів, проговорити свої негативні почуття та просто поліпшити настрій за допомогою тактильних рухів. Тому зараз так популярно брати участь у проєкті «Кімната терапії іграшкою», де кожний може «поспілкуватись» з тією іграшкою, з якою захоче. Для педагога – це м'яке навчання без насильства, співпереживання, лікування душ не тільки дитячих, а і власної, а для дітей та студентів – можливість відпрацювати негативні емоції.

Разом з тим, у 35% майбутніх вчителів початкової школи зазнають труднощі застосування здоров'язбережувальних технологій під час підготовки до уроків та на групі продовженого дня, 65% опитуваних зазначили, що труднощів не мають. Такі труднощі мають низку причин, аналізуючи які, ми виокремлюємо зовнішні й внутрішні фактори. До *зовнішніх* факторів віднесемо: технічні проблеми, навантаження в часі, з певних причин не завжди є взаємодія з учнями, із-за військового стану в нашій державі є обмеження в часі в проведенні уроків, оскільки заняття проводять у змішаному форматі або у форматі онлайн. До *внутрішніх* факторів віднесемо: психологічний стан як вчителя так і дітей, які мають потребу у підтримці, які втрачають звичну повсякденність та впорядкованість життя, особливо в під час воєнного стану, або інших кризових подій. Підтримати учнів вчителі можуть власною стійкістю та спокоєм, впевненою поведінкою та доброзичливим ставленням, але й вчителі потребують психологічної підтримки та допомоги, адже вони мають перебувати в ресурсному стані, бути психологічно стійким та знаходити час для свого відновлення.

Аналіз питання щодо взаємодії практичного психолога та вчителів закладу освіти щодо запровадження здоров'язбережувальних технологій говорить про те, що 85% консультації з психологами потрібні та є обов'язковими, решту по 5% розділилися між відповідями «ні», «при можливості», «не в усіх випадках», що говорить про те, що вчителю теж необхідна психологічна підтримка для відновлення ресурсу.

Результати діагностичного опитування, що описані вище дозволили визначити, що здоров'язбережувальні технології, які запроваджувалися вчителями та майбутніми вчителями початкової школи були традиційні. Про авторські технології здоров'язбереження студенти не чули або знали та із застережливістю ставилися до їх використання, оскільки не були впевнені в їх ефективності. Більшість студентів не готова самостійно вивчати та діяти в цьому напрямку їх впровадження.

Як бачимо, всі показники в опитуванні підтверджують, що здоров'язбережувальні технології можуть впливати на стан людини у воєнний час. А саме, допомагають підтримувати та налаштовувати себе на позитивні емоції, викликати відчуття радості тощо; люди стають більш активними та здоровими, але все індивідуально. На індивідуальному підході до учнів концентрує увагу як вчитель так і практичний психолог. В результаті запровадження здоров'язберігаючих технологій як вчителі так й учні стають більш стресостійкими, що дуже важливо, особливо під час воєнного стану, в якому ми живемо.

При постановці питання «Які вправи для нормалізації роботи нервової системи ви виконували з учнями» студенти описували саме ті, що дійсно студенти проводили з учнями. Вони пропонували вправи, які в умовах постійного стресу стимулюють парасимпатичний відділ нервової системи, щоб повернути собі здатність повноцінно відпочивати і давати можливість організму відновити нормальну роботу. Для цього вони скористалися будь-якою нескладною руховою вправою, наприклад, поворотами голови. Надаємо опис деяких вправ, які не важкі технічно та швидко гармонізують психологічний стан особистості.

1 вправа: виконуйте звичайні повороти голови вправо та вліво, використовуйте звичайну швидкість, коли відчуваєтеся комфортно. Повторюють 4-6 разів.

2 вправа: прикрийте очі і проробіть ті ж рухи, але вже в 2 рази повільніше. Зосередьтеся на своїх відчуттях, русі голови.

3 вправа: не розплющуючи очі, ще сильніше уповільніть темп. Можете використовувати рахунок, починайте з 10 за кожен поворот і збільшуйте число. Рух не повинен йти ривками, важливо зберігати плавність. Цілком сфокусуйтеся на своєму тілі, почутті його уповільнення.

4 вправа: зосередьтеся на своїх негативних почуттях, яких би ви хотіли позбутися та уявіть, що вони всі локалізувались у вас на зап'ястках. Робіть швидкі рухи зап'ястками в різні боки, уявляючи, що всі негативні емоції з них злітають.

Під час виконання вправ у вас виникатимуть різні думки, відчуття. Не потрібно загострювати уваги або занурюватись у них. Почувайтесь стороннім спостерігачем і якщо відволіклися, то знову сконцентруйтеся на виконанні вправ.

В своїх рекомендаціях вчителі та практичні психологи пропонують займатися такими вправами щодня, хоча б протягом кількох хвилин. Це допоможе, гармонізувати свій стан під час стресових ситуацій, коли ніяк не вдається привести нервову систему в стан спокою. Можна виконувати інші нескладні рухи, які теж можете поступово та послідовно уповільнювати.

Майбутні вчителі при обміні досвіду також зазначили, що молодшим школярам цікавою є робота над створенням власної мандали (мандалотерапія). За допомогою мандалотерапії проводиться діагностика проблем (над чим може працювати як педагог, так і психолог); нормалізація емоційного стану; стимуляція творчого потенціалу. Мандали підвищують концентрацію уваги у дітей. Досвід показав, що дуже нервові діти заспокоюються, малюючи мандали. А діти, які пасивні та апатичні, під час творчої роботи отримують заряд енергії.

Потреби часу визначають актуальність проблеми застосування здоров'язберезувальних технологій майбутніми вчителями початкової школи в освітньому процесі, а також активне залучення й застосування здоров'язберезувальних технологій у системі підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В статті підтверджено, що питання впровадження здоров'язберезувальних технологій в освітньому процесі закладів освіти є актуальним, особливо зараз під час воєнного часу, коли освітній процес переривається повітряними тривогами майже кожен день. Результати дослідження продемонстрували, що переваги надаються в освітньому процесі основним предметам. І при використанні здоров'язберезувальних технологій вчителі в основному користуються тими технологіями, які найпростішим способом можна застосувати у повсякденному житті. За результатами дослідження констатовано, що військовий стан в Україні обмежив час, що відводиться на проведення уроків та позакласної роботи вчителями. Тому, на думку майбутніх вчителів, використання під час проведення уроків здоров'язберезувальних технологій усіх видів є доцільним. Головне, щоб здоров'язберезувальні технології запроваджувались спеціалістами, які вміють вдало та доречно їх використовувати.

Перспективою подальшого дослідження вбачаємо ретельне вивчення процесу їхнього впливу на дітей та дорослих, а також враховуючи життя під час воєнного стану обов'язкове впровадження здоров'язберезувальних технологій в освітній процес як початкової школи, так й для всіх, хто має відношення до нього (у тому числі студентів, вчителів й викладачів). Також вважаємо доцільним здійснювати

подальшу розробку як нових методів психологічної допомоги та самопомоги так й удосконалення вже існуючих методів здоров'язберезувальних технологій у формі вправ, тренінгів, практичних семінарів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гончаренко М. С., Лупаренко С. Є. Поняття «валеопедагогіка» та «педагогічна валеологія» у психолого-педагогічній літературі. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології* [науковий журнал]. Суми : СумДПУ, 2010. № 1(3). С. 30-38.
2. Дубогай О. Д. Навчання в русі : Здоров'язберігаючі педагогічні технології в початковій школі. Київ : Вид. дім «Шкіл. світ»; Вид.-во Л. Галіцина, 2005. 112 с. Б-ка «Шкіл. світу».
3. Про освіту : Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Себало Л. І. Ефективність казкотерапії як здоров'язберезувальної технології в практичній діяльності майбутнього вчителя початкової школи. *Інноваційні освітні технології в системі неперервної освіти : вітчизняний і світовий досвід упровадження* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. проф. А. О. Ярошенко, проф. В. М. Слабка, проф. Л. В. Барановської. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова. 2023. С. 246-248 URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/40586/Tezy_Innovatsiini%20osvitni%20tekhnohii.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра. Твори : В 5-ти т. 1976. Т. 1. С. 209-396.
6. Терлецька Л. Г. Психологія здоров'я : арт-терапевтичні технології : навчально-методичний посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2016. 128 с.

REFERENCES:

1. Honcharenko, M. S., Luparenko, S. Y. (2010). Poniattia «valeopedahohika» ta «pedahohichna valeolohiia» u psykholoho-pedahohichnii literaturi [The concepts of «valeopedagogy» and «pedagogical valeology» in the psychological and pedagogical literature]. *Pedahohichni nauky : teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical sciences : theory, history, innovative technologies* : [naukovyi zhurnal]. Sumy : SumDPU, issue 1(3), 30-38 [in Ukrainian].
2. Dubohai, O. D. (2005). Navchannia v rusi : Zdoroviazberihaiuchi pedahohichni tekhnolohii v pochatkovii shkoli [Learning in motion : Health Saving Pedagogical Technologies in Primary School]. Kyiv : Vyd. dim «Shkil. svit»; Vyd. L. Halitsyna [in Ukrainian].
3. Pro osvitu : Zakon Ukrainy [On Education : Law of Ukraine]. (2017). № 2145-8. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
4. Sebalo, L. I. (2023). Efektyvnist kazkoterapii yak zdoroviazberezhuvalnoi tekhnolohii v praktychnii diialnosti maibutnoho vchytelia pochatkovoii shkoly [The effectiveness of fairy tale therapy as a health-preserving technology in the practical activity of a future primary school teacher]. *Innovatsiini osvitni tekhnolohii v systemi neperervnoi osvity : vitchyzniani i svitovi dosvid uprovadzhennia – Innovative Educational Technologies in the System of Continuing Education : Domestic and International Experience of Implementation* : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. A. O. Yaroshenko [Ed.] et. al. Kyiv : Vyd-vo UDU imeni Mykhayla Drahomanova. Retrieved from: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/40586/Tezy_Innovatsiini%20osvitni%20tekhnohii.pdf?sequence=1&isAllowed=y [in Ukrainian].
5. Sukhomlynsky, V. O. (1976). Dukhovnyi svit shkoliara [The spiritual world of the schoolboy]. Tvory : V 5-ty t. (Vols. 1–5); Vol. 1 [in Ukrainian].
6. Terletska, L. H. (2016). Psykholohiia zdorovia : art-terapevtychni tekhnolohii [Psychology of health : art therapeutic technologies] : navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv : Vydavnychi Dim «Slovo» [in Ukrainian].